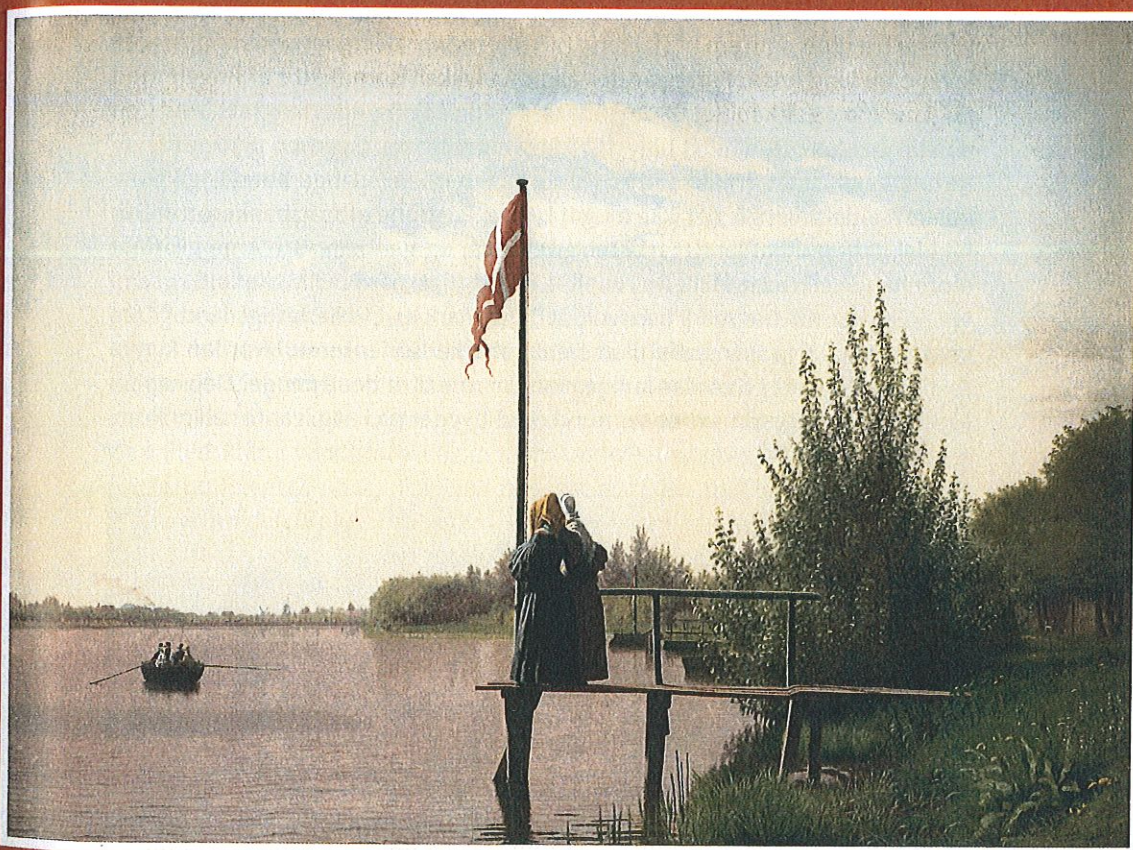

Romantismen: skuffede skæbner

Midten af 1800-tallet

Man kan spekulere over, om der er tale om en velkomst eller en afsked på Christen Købkes maleri "Udsigt fra Dosseringen ved Sortedamssøen mod Nørrebro", 1838.

Opgave: en lykkelig slutning?

En historie fra midten af 1800-tallet: Den unge, smukke kvinde Cecil er forelsket i Esben, og Esben er forelsket i hende. Men Cecils far er skeptisk: Er Esbens økonomiske situation sikker nok? Esben drager ud i verden for at tjene penge, men understreger først over for faren, at det vil være en stor synd mod ham og Cecil, hvis hun er giftet bort, når han kommer tilbage. Men så dukker Mads op. Han er velhavende og derfor en passende frier, mener faren, der sørger for, at de to bliver velsignet i kirken. Efter lang tid dukker Esben op. Hvordan vil det mon gå for Cecil?

Skriv ned, hvordan hun oplever sit liv, nu da Esben er vendt hjem.

Krise og censur

I årene fra 1800 og frem til starten af 1830'erne var det, som om Danmark oplevede én lang krise. Først var der alle de ulykker, som fulgte af krigen mod England (se også kapitlet "Romantikken", side 61), og efter krigsafslutningen og statsbankerotten i 1813 blev det ikke meget bedre. Op imod 1830 gennemlevede landbruget en alvorlig krise, som førte til, at mange bønder gik konkurs. I handelslivet gik det ikke meget bedre. På grund af statsbankerotten var handel ind og ud af landet næsten gået i stå, og gennem 1820'erne gik flere store handelsfirmaer fallit. Det er altså helt rigtigt, når Poul Møller i 1823 i digtet "Glæde over Danmark" skriver, at "Danmark er et lille fattigt land." Den økonomiske krise tvang alle til at tænke markedsorienteret: Hvordan kunne man afsætte varer? Hvordan kunne man komme til at tjene penge? Den kapitalistiske tænkning, som vores samfund også bygger på i dag, var for alvor kommet til Danmark.

Den kapitalistiske tænkemåde kom for alvor til Danmark i første halvdel af 1800-tallet. Her blev de fleste områder af livet bedømt ud fra deres evne til at skabe økonomisk vækst. Ifølge Wulffmorgenthalers vittighedstegning "Økonomer ude i virkeligheden" (2013) har denne måde at tænke på bredt sig til flere og flere områder.

Ud over de økonomiske trængsler kom en statslig centralisering af magten, som førte til en begrænsning af borgernes muligheder for at få indflydelse. Magten blev igen centreret omkring den enevældige konge, som genindførte ret strenge begrænsninger af trykkefriheden, dvs. ytringsfriheden.

Først efter 1830 begyndte Danmark at rejse sig, og landet genvandt langsomt økonomisk styrke. Med den fornyede fremgang fulgte igen borgernes ønske om politiske reformer. I de følgende år var der politisk røre rundt om i landet. Det varede indtil slutningen af 1840'erne, hvor kongen endelig gav efter for befolkningens ønske om at få indflydelse. Dermed fik Danmark sin første de-

mokratiske Grundlov i 1849. Men det var krisen og trængslerne i starten af 1800-tallet, der prægede den litterære strømning, der kaldes *Romantismen*.

Biedermeier: enhedskultur og idyl

I midten af 1800-tallet voksede den samfundsklasse, som kaldes *embedsborgerskabet*, sig større. Embedsborgerskabet bestod fx af læger, præster, lærere og jurister. Embedsborgerskabet fik indflydelse på samfundets værdier, fordi det styrede dagligdagen i den kapitalistiske stat og fik den til at fungere. Embedsborgerskabet ville have, at alle skulle leve efter de samme værdier, værdier som skulle samle landet og dets klasser i en enhed. Nøgleordene i den borgerlige enhedskultur er helt i tråd med tankerne fra Nationalromantikken (side 73): kristendommen, fædrelandet, historien, folket, det uskyldige barn og den smukke natur. Der blev lagt særlig vægt på moderen og familien, fordi det var familien, der skulle skabe borgerne og deres værdier. Med denne borgerlige enhedskultur vandt forestillingen om kærlighedsægteskabet frem (i stedet for fornuftsægteskabet). Familien blev set som den trygge havn, der var afgrænset fra den urolige omverden, hvor der hele tiden skulle tænkes på handel og tjenes penge. Navnet for den borgerlige enhedskulturs kulturelle stil er Biedermeier. Biedermeier var oprindeligt navnet på en tøffelheld, der blev gjort grin med, fordi han levede så trygt og kedeligt, men efterhånden blev det navnet på en hel kunstretning.

Det var meget begrænset, hvilke emner man kunne diskutere offentligt pga. censuren, og derfor kom kunsten til at fylde meget. Men selv i kunsten måtte man begrænse sig. Kunsten hyldede derfor den idylliske harmoni og fortrængte helst sociale konflikter. Den talte gerne om kærlighed i velordnede familieforhold, men helst ikke om farlig erotik; den ville ikke kendes ved livets og samfundets skyggesider. Dette livssyn fremstillede en stilfærdig verden uden ekstremer. En verden, hvor man holdt sig på det jævne og fornuftigt passede sit arbejde eller sin rolle som moder i hjemmet. Man værdsatte hjemmet og det daglige, lille liv, tilbagetrukket fra verdens larm og jag. Derfor er vinduet også et kendt motiv i malerkunsten i denne periode. Vinduet markerer grænsen mellem det indre, ordnede og den ydre, måske truende verden udenfor. Det var i hjemmet, at den travle handelsmand kunne trække sig tilbage og finde omsorg og genvinde kræfterne, samtidig med at familien i trygge rammer dannede de kommende generationer, der skulle løfte nationen.

Mange vil opfatte denne idyl som overdreven og falsk. Og det gjorde en del forfattere også. Dem møder vi i *Romantismens* litteratur; i dette kapitel er de repræsenteret af Emil Aarestrup, H.C. Andersen og Steen Steensen Blicher.

Overvej, hvilke elementer fra Biedermeier-kulturen, der kan findes i Emilius Bærentzens maleri "Familiebillede" fra 1828. Genlæs evt. afsnittet ovenfor.

Opgave: moderne kønsroller?

Find og se videoen til Beyoncés sang "If I were a boy".

1. Hvad handler videoen om?
2. Hvad siger den om mænd og kvinder og om moderne ægteskaber?

3. Diskuter, om I synes, forholdet mellem mænd og kvinder er, som videoen hævder, eller om det er en gammeldags opfattelse.

Romantismen

Den generation af forfattere, som voksede op lige efter den store romantiske digter Adam Oehlenschläger (side 70), afviste hans drømme om en højere virkelighed. Romantikens idealer krakelerede. Opfattelsen var, at verden var blevet fattig og lille, og menneskene var blevet alt for materialistiske og optagede af deres dagligdag. Hvor det romantiske livssyn drømte om et idealbillede, en forestilling om en højere, harmonisk enhed, der så Romantikens forfattere hellere den barske virkelighed i øjnene. I Romantikens litteratur søges der ikke harmoni og sammenhæng, men skønheden findes i det dunkle, smerten og melankolien. Kærligheden kan måske nok lindre smerten ved menneskelivet, men den varer ikke ved, og ofte kan den slet ikke realiseres på grund af menneskenaturens lyster og behov. Det erotiske, som undertryktes i Biedermeierkulturen, er en forstyrrende kraft, der ikke kan bringes i harmoni med menneskenes liv. Man kan sige, at forfatterne i denne periode holdt Romantikens idealer op for sig og så, at de ikke kunne holde. Intet er evigt, alt forgår på grund af menneskets jordiske behov.

Emil Aarestrup: "Angst"

- 1 Hold fastere omkring mig
Med dine runde arme;
Hold fast, imens dit hjerte
Endnu har blod og varme.
- 2 Om lidt, så er vi skilt ad,
Som bærrerne på hækken;
Om lidt, er vi forsvundet,
Som boblerne i bækken.

1838. Ovenstående tekst er tilpasset nudansk retstavning. Originaltekst er hentet fra: Emil Aarestrup: Angst. I: Emil Aarestrup: Samlede Skrifter. Bind 3. Henrik Koppel, 1922-23.

Spørgsmål: "Angst"

1. Forklar, hvorfor Aarestrups digt hører til Romantismen.
2. Diskuter, på hvilken måde (i hvilke ord) der både er skønhed og smerte i digtet.

I langt højere grad end Romantikken skildrede Romantismen verden realistisk. Romantismens forfattere levede i den tilsyneladende idylliske virkelighed, som man ser den fremstillet i fx malerier, men de så også, hvordan denne virkelighed var falsk. De oplevede, at idyllen i Biedermeier-kulturen ikke kunne fortrænge seksualitetens drift. Tværtimod kunne seksualiteten føre til menneskets splittelse og ulykke, når den stødte sammen med borgerskabets kyske idealer om ophøjet familieliv. Derfor ser man en ironisk distance til borgerskabets idealer og en afstand til borgerskabets enhedskultur. Forfatterne var optaget af "det interessante", dvs. det, som brød med normerne, det, der skilte sig ud fra den borgerlige kulturs forestillinger om harmoni og orden.

Det gotiske

Gotikken er en stil, der indimellem ses i Romantikken, men især i Romantismen. Den fokuserer på splittelsen, de forbudte drifter og "det interessante", dvs. alt det, der bryder med den borgerlige kulturs normer. Gotikken foregår ofte på uhyggelige steder, fx mørke kirkegårde, og der er en fascination af det forbudte i form af overnaturlige fænomener og væsner, fx vampyrer. I dag ses det gotiske især på film.

Opgave: Romantikkens underverden på film

1. Gå på nettet, og find den officielle trailer til "Corpse Bride", en animationsfilm af Tim Burton fra 2005.
2. Hvilke to verdener oplever vi som seere?
3. Brug disse ord til at beskrive det, I har set af filmen: splittelse, seksuelle drifter, melankoli, ødelæggelse af kærlighedsideal, normbrud.

Filn
ker
ove
elle
kal
ma
ter

"Ve
kur

Hans
til sa
i dyt
klen
Køb
endi
Mås
ligt
ting

H.C.
ove
de,
tyre
mer
den
"Hy
Eve
kan

Rør

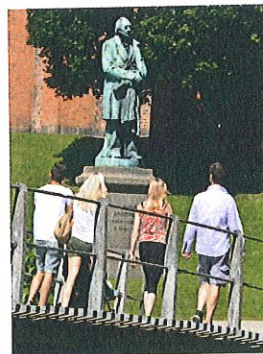
Filmopgave: romantiske strømninger i vampyrfilm

Film og tv-serier som "Twilight" og "Vampire Diaries" foregår både i velkendte, dagligdags miljøer og uhyggelige locations, og de har fokus på overnaturlige hændelser, mysterier, onde kræfter, irrationelle følelser eller endda horror. Typisk for gotisk litteratur eller film er, at de skal fremkalde skræmmende, men også lystfyldt uhygge. Man blander store, romantiske følelser med mysterier, og menneskets (skjulte) seksuelle drifter vises.

1. Find en scene i en vampyrfilm, fx i "Vampire Diaries" eller "Twilight", som I kan beskrive ved hjælp af det gotiske.
2. Brug ord fra boksen "Det gotiske" til at forklare, hvad der sker i filmen.

"Verden er alt for stor!" – H.C. Andersens kunsteventyr

Hans Christian Andersen (1805-1875) kendte både til samfundets sol- og skyggesider. Han voksede op i dyb fattigdom, men fik på baggrund af sit talent klemte sig ind i nogle af de fineste borgerlige hjem i København. Af dem blev han hjulpet frem, så han endte som en anerkendt og velhavende forfatter. Måske havde han pga. sin fattige opvækst et særligt blik for de steder, hvor der var sprækker, og tingene gjorde ondt.

Turister ser på en statue af H.C. Andersen.

H.C. Andersen er kendt for sine kunsteventyr. På overfladen kan det virke, som om de er fantasifulde, søde fortællinger henvendt til børn. Men i eventyrene er der ofte et ekstra lag, som taler om almenmenneskelige problemer, som de voksne kan tænke over. Under overfladen er der nemlig ofte en skygge. Der er noget, der gør ondt. I tingseventyret "Hyrdinden og skorstensfejeren" fra 1845 er det kærligheden, der gør ondt. Eventyret udspiller sig i en stue, der tilhører det velhavende borgerskab. Dette kan man se på inventaret og det fine og dyre legetøj.

Eventyrgrafer

Folkeeventyret hører til en af de ældste fortællende genrer. De findes i flere forskellige varianter i forskellige lande. Man kender ikke deres oprindelse, men mener, at de er blevet fortalt fra mund til mund. I Romantikken begyndte man at indsamle eventyrene systematisk. Det var også i Romantikken, hvor man var optaget af nationen og folkeligheden, at man fandt på, at eventyret stammede fra "folket", heraf navnet *folkeeventyr*.

Folkeeventyrets sprog og person- og miljøbeskrivelser er meget simple. Der findes række typiske eventyrtræk: ubestemt tid og sted (fx "Der var engang..."), overnaturligt univers, flade personer (helten, skurken, overnaturlige væsner), magiske tal og hjem-ude-hjem komposition, ofte med en lykkelig slutning.

Kunsteventyret har en kendt forfatter. Dets person- og miljøbeskrivelser er meget mere detaljerede, end man ser i folkeeventyret, men også i kunsteventyret kan der ske overnaturlige ting. Sproget er tydeligt kunstnerisk bearbejdet. Ofte genbruger kunsteventyrernes forfattere folkeeventyr eller træk derfra, som forfines.

En undergenre til kunsteventyret er *tingseventyret*, som H.C. Andersen er særligt kendt for. I tingseventyret tænker, taler og handler ting. Det karakteristiske her er således *besjælingen*.

Både folkeeventyret og kunsteventyret skrives som regel med en alvidende fortæller.

H.C. Andersen: "Hyrdinden og skorstensfejeren"

Har du nogensinde set et rigtig gammelt træskab, ganske sort af alderdom og skåret ud med snirkler og løvværk? Netop sådan et stod der i en dagligstue, der var arvet fra oldemoder og udskåret med roser og tulipaner fra øverst til nederst. Der var de underligste snirkler, og mellem dem stak små hjorte hovedet frem med mange takker, men midt på skabet stod en hel mand udskåret. Han var rigtignok grinagtig at se på, og grine gjorde han, man kunne ikke kalde det at le, han havde gedebukkeben, små horn i panden og et langt skæg. Børnene i stuen kaldte ham altid

løvværk blade der hænger ned fra et træ; her udsmykning, der ligner blade.

gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergenten, for det var et svært navn at sige, og der er ikke mange, der får den titel; men at lade ham skære ud, det var også noget. Men nu var han der jo! Altid så han hen til bordet under spejlet, for der stod en yndig lille hyrdinde af porcelæn; skoene var forgyldt, kjolen nydeligt hæftet op med en rød rose, og så havde hun guldhæt og hyrdestav; hun var dejlig. Tæt ved hende stod en lille skorstensfejer, så sort som et kul, men i øvrigt også af porcelæn. Han var lige så ren og pæn som enhver anden. At han var skorstensfejer, det var jo bare noget, han forestillede, porcelænsmageren kunne lige så godt have lavet en prins af ham, for det var det samme. Der stod han med sin stige så nydeligt og med et ansigt så hvidt og rødt som en piges, og det var egentlig en fejl, for lidt sort kunne han godt have været. Han stod ganske nær ved hyrdinden; de var begge to stillet, hvor de stod, og da de nu var stillet, så havde de forlovet sig, de passede jo til hinanden, de var unge folk, de var af samme porcelæn og begge lige skrøbelige.

- 2 Tæt ved dem stod der nok en dukke, der var tre gange større. Det var en gammel kineser, som kunne nikke; han var også af porcelæn og sagde, at han var bedstefader til den lille hyrdinde, men det kunne han nok ikke bevise. Han påstod, at han havde magt over hende, og derfor havde han nikket til gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergenten, der friede til den lille hyrdinde.
- 3 "Der får du en mand," sagde den gamle kineser, "en mand, som jeg næsten tror er af mahognitræ, han kan gøre dig til gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergentinde, han har hele skabet fuldt af sølvstøj, foruden hvad han har i de hemmelige gemmer!"
- 4 "Jeg vil ikke ind i det mørke skab!" sagde den lille hyrdinde, "jeg har hørt, at han har elleve porcelænskoner derinde!"
- 5 "Så kan du være den tolvte!" sagde kineseren, "I nat, så snart det knager i det gamle skab, skal I have bryllup, så sandt som jeg er en kineser!". Og så nikkede han med hovedet og faldt i søvn.
- 6 Men den lille hyrdinde græd og så på sin hjertensallerkæreste, porcelæns-skorstensfejeren.
- 7 "Jeg tror, jeg vil bede dig om," sagde hun, "at du vil gå med mig ud i den vide verden, for her kan vi ikke blive!" (...)

- 8 "Har du virkelig mod til at gå med mig ud i den vide verden?" spurgte skorstensfejeren. "Har du tænkt over, hvor stor den er, og at vi aldrig mere kan komme her tilbage!"
- 9 "Det har jeg!" sagde hun.
- 10 Og skorstensfejeren så ganske stift på hende, og så sagde han: "Min vej går gennem skorstenen! Har du virkelig mod til at krybe med mig gennem kakkelovnen både gennem tromlen⁸ og røret? Så kommer vi ud i skorstenen, og der forstår jeg at bruge min krop! Vi stiger så højt, at de ikke kan nå os, og øverst oppe er der et hul ud til den vide verden!"
- 11 Og han førte hende hen til kakkelovnsdøren.
- 12 "Der ser sort ud!" sagde hun, men hun gik dog med ham, både gennem tromlen og gennem røret, hvor der var den bælgmørke nat.
- 13 "Nu er vi i skorstenen!" sagde han, "og se! se! ovenover skinner den dejligste stjerne!"
- 14 Og det var en virkelig stjerne på himlen, der skinnede lige ned til dem, ligesom om den ville vise dem vejen. Og de kravlede og de krøb, en væmmelig vej var det, så højt, så højt; men han løftede og lettede, han holdt hende og viste de bedste steder, hvor hun skulle sætte sine små porcelænsfødder, og så nåede de lige op til skorstensranden og på den satte de sig, for de var rigtignok trætte, og det kunne de også være.
- 15 Himlen med alle sine stjerner var ovenover, og alle byens tage nedeunder; de så så vidt omkring, så langt ud i verden. Den stakkels hyrdinde havde aldrig tænkt sig det således, hun lagde sit lille hoved op til sin skorstensfejer, og så græd hun, så at guldets sprang af hendes livbånd⁹.
- 16 "Det er alt for meget!" sagde hun. "Det kan jeg ikke holde ud! Verden er alt for stor! Gid jeg igen var på det lille bord under spejlet! Jeg bliver aldrig glad, før jeg er der igen! Nu har jeg fulgt dig ud til den vide verden, nu må du være sød at følge mig hjem igen, hvis du holder noget af mig!"
- 17 Og skorstensfejeren talte fornuftigt til hende, talte om den gamle kineser og om gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergenten,

⁸tromlen del af ovnen
⁹livbånd bælte på en kjole om et kjoleliv

men hun hulkede så forførdeligt og kyskede sin lille skorstensfejer, så han ikke kunne andet end føje hende, selvom det var noget skidt.

18 Og så kravlede de igen med stor besværlighed ned af skorstenen, og de krøb gennem tromlen og røret, det var slet ikke rart, og så stod de i den mørke kakkellovn; dér lurede de bag døren for at få at vide, hvordan det stod til i stuen. Der var ganske stille; de kiggede ud – ak, dér lå midt på gulvet den gamle kineser, han var faldet ned af bordet, da han ville efter dem og lå slået i tre stykker; hele ryggen var gået af i én stump, og hovedet lå trillet hen i en krog; gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergenten stod, hvor han altid havde stået, og tænkte.

19 "Det er grueligt!" sagde den lille hyrdinde, "gamle bedstefader er slået i stykker, og det er vores skyld! Det kan jeg aldrig overleve!" Og så vred hun sine små bitte hænder.

20 "Han kan klinkes endnu!" sagde skorstensfejer. "Han kan meget godt klinkes! Vær bare ikke så heftig! Når de limer ham i ryggen og giver ham en god klinke i nakken, så vil han være så god som ny igen og kan sige os mange ubehageligheder!"

21 "Tror du?" sagde hun. Og så krøb de op igen på bordet, hvor de før havde stået.

22 "Se så langt kom vi!" sagde skorstensfejer. "Der kunne vi have sparet os al den ulejlighed!"

23 "Bare vi havde den gamle bedstefader klinket!" sagde hyrdinden. "Kan det være så dyrt?"

24 Og klinket blev han; familien lod ham lime i ryggen, han fik en god klinke i halsen, han var så god som ny, men nikke kunne han ikke.

25 "De er nok blevet hovmodig, siden De har været slået i stykker!" sagde gedebukkebens-overogundergeneral-krigskommander-sergenten, "jeg synes dog ikke, at det er noget at være så forførdeligt ked af! Skal jeg have hende, eller skal jeg ikke have hende?"

26 Og skorstensfejer og den lille hyrdinde så så rørende på den gamle kineser, de var så bange for, han skulle nikke, men han kunne ikke, og det var ham ubehageligt at fortælle til en fremmed, at han altid havde en klinke i

klinkes limes sammen

nakken, og så blev de porcelænsfolk sammen, og de velsignede bedstefaders klinke og holdt af hinanden, til de gik i stykker.

1845. Ovenstående uddrag er tilpasset nudansk retstavning. Originaltekst er hentet fra: H.C. Andersen: Hyrdinden og skorstensfejeren. I: Eventyr. Bind 2. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Hans Reitzel, 1964.

Spørgsmål: "Hyrdinden og skorstensfejeren"

1. Hvordan er stemningen i stuen? Kig fx på startens beskrivelser (brug af adjektiver), og sammenlign med et senere afsnit, hvor der er mere handling (verber). Hvilken stemning giver det i de to afsnit?
2. Personkarakteristik:
 - a. Karakteriser skorstensfejeren, hyrdinden, den gamle kineser og manden i skabet.
 - b. Hvilket forhold har de til hinanden?
3. Da hyrdinden stikker af med skorstensfejeren, viser hun stor beslutsomhed, men på kanten af skorstenen mister hun helt modet. Hvordan beskrives verden uden for stuen? Hvorfor mister hun modet? Hvad siger det om hende?
4. Da de er kommet tilbage til stuen, står hyrdinden og skorstensfejeren sammen til deres dages ende. Find begrundelser i teksten for, at de ikke lever op til idealerne om den evige, smukke kærlighed.
5. Find og fortolk tekstens metaforer, fx det mørke skab, stjernerne på himlen, klinken. Kan I finde flere? Hvordan kan de fortolkes?
6. Hvilke elementer i "Hyrdinden og skorstensfejeren" peger på kunsteventyret som genre?
7. Hvilke elementer i eventyret taler til børn? Og hvilke elementer taler til voksne?
8. Diskuter afslutningsvis, hvordan eventyret forholder sig til Biedermeier-kulturen.

Vælg en af de følgende to skriveopgaver

1. H.C. Andersen fortæller os ikke, hvad skorstensfejeren siger for at overtale hyrdinden, da de sidder på toppen af skorstenen og skal til at rejse ud i verden. Skriv skorstensfejeren forsøg på at overtale hyrdinden. Forestil dig, at du ikke ved, hvordan det vil gå, men at du virkelig tror på, at du kan få hende med dig. Brug *patos* (appel til følelser). Læs højt for hinanden.
2. Skriv en redegørelse for eventyrgenren. Brug "Hyrdinden og skorstensfejeren" til at vise typiske eventyrtræk.

Filmopgave: "Og de levede lykkeligt?"

I H.C. Andersens tekst er idealerne og den harmoniske, sammensmeltende kærlighed væk.

1. Lav selv en lille film på jeres mobiltelefon, hvor I visualiserer dette. I kan fx forestille jer, at I har været gift i mange år ligesom hyrdinden og skorstensfejeren. Brug aktantmodellen og/eller berettermodellen i jeres forberedelse.
2. Se de små film sammen i klassen. Er I enige om fortolkningen af, hvordan ægteskabet har det efter mange år?

Opgave: at lokkes og skuffes

1. Den lille skorstensfejer må blive slemt skuffet i eventyret om "Hyrdinden og skorstensfejeren", men han finder sig i det og følger sin hjertenskære. Ville vi gøre det samme i dag?
2. Find Chris Isaaks sang "Wicked game". Diskuter, hvad den handler om, og forbind dens tema med "Hyrdinden og skorstensfejeren".

"Ak, hvor forandret" – St. St. Blichers noveller

Præsten og digteren Steen Steensen Blichers (1782-1848) liv var som en lang skuffelse: Hans ægteskab var ulykkeligt, han var tit i pengenød og måtte skrive meget for at tjene penge, han blev ramt af alvorlig sygdom, og han drak for meget. Derfor kan "Ak, hvor forandret", som er titlen på en af hans noveller, også stå som titel på hans liv: Det er hårdt at komme tilbage til et sted og opdage, at tingene med tiden er forandrede til det værre. Blicher fandt fred, når han søgte ud på den jyske hede på lange jagt- og vandreture. Her kiggede han på den dramatiske jyske natur og dens befolkning og fandt inspiration til sine digte og noveller.

På flere måder markerer Blicher et tydeligt brud med Romantikens digtning, og han er som sådan en tydelig repræsentant for *Romantismens* litteratur. Han er især berømt for sine noveller. I disse noveller er han optaget af "det interessante", dvs. folk, der lever på kanten, fx de udstødte eller de, der bliver gale af kærlighed. De personer, han skriver om, lider og skuffes, ikke mindst af kærlighedslivet. Kærligheden støder sammen med det borgerlige samfunds normer, regler og forventninger. I den blicherske novelle beskrives et helt liv i novelleformens korte ramme, og ofte træder fortælleren frem som den, der fortæller om og betragter disse ulykkelige skæbner. Mange af novellerne udspiller sig i den jyske natur, som er smuk, men også barsk. Hans skildringer af de ulykkelige menneskeskæbner har romantiske elementer, især i naturbeskrivelserne, men al tro på menneskelig og guddommelig harmoni er væk. I Blichers litteratur er der ingen idyl, men derimod dramatik og ulykke. Livet er hårdt, og Blicher skriver realistisk om, hvordan mennesker går under i det, og hvordan deres idealer og drømme ødelægges.

Man kan se forandringen fra Romantikken til Romantismen i dette skema:

	Oehlenschlägers Romantik	Blichers Romantisme
Genre	Lyrik og drama	Noveller
Personer	Den unge mø og den raske svend	De udstødte, de gale, de skuffede
Forfatteren	Et ophøjet geni	En betragter, som skal arbejde for føden
Livsofattelse	Målet er sammensmeltningen med naturen, en enhed mellem krop og sjæl.	Enheden er ikke mulig. Mennesket er et driftsvæsen, så den harmoniske enhed er ikke mulig.
Litterær stil	Universalromantik	Romantisme og realisme

Skriveøvelse før Blichers novelle

Novellen "Marie. En erindring fra Vesterhavet" fra 1836 indeholder typiske temaer og motiver for Blichers forfatterskab. Fortælleren i novellen tænker tilbage på en dag, han befandt sig på den jyske vestkyst og var vidne til et skibbrud. Beboerne på kysten satte livet på spil for at forsøge at redde folk i land. Det kunne fx se ud som på maleriet af redningsbåden herunder.

1. Forestil dig, at du er Blicher. Du vandrer ved kysten og bliver overrasket af stormvejret. Her ser du en gruppe mænd gøre klar til at sætte en redningsbåd i vandet.
2. Skriv stikord til, hvad du ser. Brug maleriet som inspiration.
3. Forestil dig, at der sker noget tragisk.
4. Læs jeres stikord op for hinanden i par, og forklar, hvad I tror, der vil ske efter skibbruddet.

På Michael Anchers maleri "Redningsbåden køres gennem klitterne" fra 1883 gør de lokale fiskere klar til en redningsaktion, der skal redde liv, men som også kan koste fiskernes eget liv. Maleriet er malet mange år efter Blichers novelle "Marie", men kan illustrere en del af novellens handling.

Fortælleren i novellen "Marie. En erindring fra Vesterhavet" betragter en redningsaktion under et stormvejr. Et barn bliver reddet i land, og en familie på kysten tager barnet til sig. Da fortælleren mange år efter vender tilbage til samme sted, møder han nogle af de samme personer og hører om deres skuffede og ulykkelige skæbne.

St. St. Blicher: "Marie. En erindring fra Vesterhavet"

Den smalle landstrimmel, som den danske halvø skyder op i Nordsøen, er næsten helt overdækket med flyvesand, opkastet af Vesterhavet og videre henført af dets allierede stormen; lige som om det frygtelige element med denne ufrugtbare gave ville spotte jorden over tabet, det tilføjer, ved at undergrave dens grundvold og røve dens frugtbare dele. Men endnu

har fjenden ikke magtet at fordrive landtungens standhaftige beboere. (...)

- 2 I en af disse øde egne besteg fortælleren i sin ungdom en bevokset sandhøj for første gang at beskue det store verdenshav. Solen var på vej ned. Havet var flydende ild; sandbjergene var glødende, vindene slumrede; kun havets dæmpede susen på strandbredden mindede om deres sidste kamp med bølgerne. Et sørgeligt minde om styrken af stormens og havets forenede kræfter, et vrag, stod på den nærmeste revle, og strakte de sorte planker op gennem sandet. (...)
- 3 På stranden møder fortælleren "en olding", som giver ham husly i sin families hus. Næste dag overværer de sammen et dramatisk skibbrud. En mængde mennesker samles på stranden for at hjælpe, men det lykkes ikke. De må se til, mens et skib går ned lige ud for kysten, mens en mand og en kvinde klynger sig til hinanden på dækket. Inden da er det dog lykkedes folkene på stranden at trække en pakke i land som parret på dækket havde bundet til et redningstov. Pakken indeholder et spædbarn, som fortælleren finder og bringer tilbage til oldingens hus. Oldingens datter, hendes mand og deres barn Jørgen taler om det lille spædbarn.
- 4 "Det er bedst, vi straks bringer den til præsten", sagde svigersønnen; "så kan han gøre ved den, hvad han selv vil." Mens de således diskuterede den forældreløses skæbne, havde den unge kone stillet sig ved fødderne af vuggen, og hun betragtede den sovende glut^{*} med stive blikke og begge hænder på hofterne. "Mor!", sagde den lille dreng, "Er det min søster?" I det samme slog barnet øjnene op, lod dem løbe omkring på de omkringstående og til sidst hvile på drengen. Han rakte hende hånden – hun greb den – han skreg af glæde. "Herre Gud!", udbrød den unge kone, og tårer tindrede i hendes øjne. "Ligner den ikke vor lille Marie?"
- 5 "Hvor?" spurgte jeg og så mig omkring, "Hvor er hun?"
- 6 "I Guds Rige" svarede hun sukkende; "det er nu tre måneder siden, hun døde." Derpå skottede hun til sin mand, og sagde: "Skal vi ikke beholde denne her i stedet for?" "Hm!" svarede han langtrukket; "det bestemmer vi ikke." Nu så hun bønligt til svigerforældrene og sagde: "Hvad siger vor far og vor mor? Hun ser så venligt på os, det lille lam!"
- 7 "Hm!" svarede oldingen; "Hvor ti æder, kan den ellefte æde med. Tag den så!" Glutten smilte, som om den forstod det, og rakte de små hænder op

^{*} glut lille, sød pige

mod sin nye moder. Hun slog hurtigt dynen til side, tog barnet på sine arme og kyssede det med moderlig ømhed. Den lille knøs^{*} hoppede omkring, klappede i hænderne og råbte: "Gud ha' lov, for vi har fået Marie igen!"

8 "Ja hvad hedder den? Hvad skal vi kalde den?" sagde den gamle mand.

9 "Marie, Marie!" jublede den unge kone; "Det siger jo bitte Jørgen." Alle var enige. Men husets moder foldede hænderne i skødet og sagde med en følelse, som jeg ikke havde tiltroet hende: "I Jesu navn! det er et Guds lån fra havet."

10 Tredive år var gået siden mit første besøg på Jyllands vilde vestkyst, da jeg sidste sommer for anden gang befandt mig her. Meget vand var løbet til havet, som man siger, i denne mellemtid, og mangt et øje lukket på havet, tænkte jeg, da det atter udbredte sig for mine øjne. En menneskealders begivenheder – dens storme – havde svækket erindringen om den nysfortalte[®] med alle dens frygtelige virkninger; ligesom den selv udsletter den vandrendes fodspor i klitternes sand. Men synet af havet, af de kyster, der i årtusinder trodser dets styrke, vakte på ny det slumrende minde. (...)

11 Solen stod højt på sin bue, luften var mild, og en let østenvind pustede fra landet; strandlærkerne sang. Jeg satte mig vendt mod havet. Det var roligt og bar den skyfrie himmels lyseblå farve – hvor uligt det vilde oprør, i hvilket jeg sidste gang så det! Men er det også det samme hav? spurgte jeg mig selv. Hvorfor ikke?

12 Jeg kender en langt sørgeligere forvandling: Barnets ansigt er også engang glædens, uskyldighedens klare spejl; dog kommer den tid, da det for dunkles af sorgens skyer og tungsinds tåge, da det oprøres og gennemføres af lidenskabernes vilde orkaner.

13 Jeg skulle til at forlade mit ensomme hvilested, da et uventet syn holdt mig tilbage. En hvidlokket krumbøjet olding kom langsomt gående frem. I sin højre hånd holdt han en stav, med hvilken han uafbrudt følte sig for; ved den venstre blev han ledet af en lille dreng på en fem eller seks år. "Er vi her nu Terkil?" sagde manden. "Ja oldfa'er!" svarede den lille. Ved dennes hjælp satte den gamle sig ned med ansigtet mod mig og solen, tog staven med begge hænder og stillede den som en stiver under sin skæggede

knøs dreng

nysfortalte det lige fortalte, dvs. erindringen om det skibbrud, som fortælleren var vidne til første gang, han var ved kysten.

hage. Drengen gav sig til at samle småsten og opstable dem i sammenhængende firkanter. Efter nogen tavshed spurgte oldingen: "Er du her? Hvad laver du?" "Bygger huse, oldfa'er!" svarede drengen.

14 Byg! mit barn! tænkte jeg, vi gamle bygger også i sand. Lidt efter sagde den blinde: "Hvor er din moder?" "Nu kommer hun," svarede den unge. Jeg så derhen, hvor de var kommet fra. En velklædt bondekvinde med et smukt, men blegt ansigt, ilede i let og hurtig gang hen imod de andre; på skulderen bar hun en spade. Så snart hun blev opmærksom på mig, stod hun stille, stak spaden i sandet og satte begge hænder på hofterne. Et sælsomt smil spillede om hendes mund; hun plirede med øjnene og nikkede fortroligt til mig, som om vi var gamle bekendte og begyndte derpå at synge i lystig tone og med en skingrende stemme:

15 "De unge karle, de er så falsk', ja falsk' af hjertens grund,
De lover os kærlighed med hånd og med mund,
Men det kommer fanden ik' af hjertens grund,
Hejomdik hejomdak kom faldera'!"

16 Ved omkvædet gjorde hun et hop og slog ud med armene. Den blinde sukede og sagde vranten: "Herre Gud! Den grimme vise synger du altid. Jørgen narrede dig jo slet ikke; det ved du vel." Ved disse ord gik den unge kvindes rædsomme lystighed pludselig over til den dybeste sørgmodighed. Hendes hænder faldt magtesløse ned ad kroppen, det skønne blege ansigt bøjede sig til siden, og et tungt suk hævede barm og skuldre. "Ja det er sandt, oldfa'er!" klynkede hun. "Nu vil jeg da se, om han er her." Herpå greb hun spaden og begyndte ivrig at grave i sandet. Men snart holdt hun op igen, hvilede hænderne på grebet, rystede med hovedet og sagde: "Han er her ikke – nej, nej! Mahanster* har nok snakket for ham og lokket ham med sig. Jo! Vi kender dem nok." Her rettede hun sig rask i vejret og sang i sin forrige tone og med samme skælmske mine:

17 "De unge karle, dem elsker vi højt, ja højt af hjertens grund.
Men hvad kan det hjælpe, vi elsker dem?
Når de rejse bort, de kommer aldrig mere hjem.
Hejomdik hejomdak kom faldera'!"

18 Den lille dreng, som næppe endnu vidste, hvad vanvid var, sang med på omkvædet, idet han med barnlig overgivenhed sparkede sine stenbyg-

Hejomdik hejomdak kom faldera jysk bondevise
Mahanster Maren Hansdatter

ninger omkuld. Men oldingen skjulte ansigtet i hænderne, og under dem dryppede hans tårer i sandet. Jeg sad som fængslet til mit sted. Jeg havde ikke hjerte til at spørge. Alligevel fik jeg snart en oplysning, som jeg bagefter næsten fortrød at have søgt. Den vanvittige slængte spaden igen over skulderen og gik bort syngende.

19 "Derfor bærer så mangen den blegeste kind for sin allerkæreste ven.
Men skam sku' de få! ja skam sku' de få.
Som lokker en anden sin kæreste frå*,
Hejomdik hejomdak kom faldera!"

20 Da hun var borte, foldede den gamle mand hænderne over de skælvende knæ og vendte ansigtet op mod den himmel, han ikke mere så, men hvorfra selv den blinde henter lys for sin sjæl og håb for sit kummerfulde hjerte. Efter at have fuldendt sin tavse bøn sagde han: "Kom Terkil! Kom og kys din oldfa'er!" Drengen lagde begge sine små hænder på hans og kyssede ham. Denne rejste sig ved barnets hjælp, og begge vandrede langsomt bort, ligesom de var kommet.

21 Jeg vendte mig i dyb bevægelse mod havet. En aldrende kone gik nede ved havbredden med sin vidjekurv* på ryggen. Jeg kaldte på hende. Hun kom og hilste mig med et: "Gudsfred og goddag!" Jeg fortalte hende, hvad jeg havde set. Hun satte kurven fra sig og fortalte.

22 "Den blinde mand, det er den gamle Terkil. Han ved ikke selv, hvor gammel han er, men han er vist hen over de fem snese. Gud se til os alle sammen! Han har engang været en god mand og haft penge. Han boede der – derhenne i kanten af den store mile har hans hus ligget. Men flyvesandet tog først hans mark, og så måtte han flytte længere ind og begynde forfra på bar bund. Ja lille fa'er! – hvor I end er fra – I østerboere ved kun lidt af, hvad vi her må finde os i: Vi trænges både af sandet og af vandet – se hist ude hvor nu skibene gå, der gik min vugge."

23 "Men den vanvittige pige eller hvad hun er", spurgte jeg videre, "er det hans datter, eller?" (...)

24 *Den gamle kone, Kirsten, fortæller, at den vanvittige pige, som de lige har set, er Marie, som blev reddet i land mange år tidligere. Terkils familie tog hende til sig, og hun fik – selv om det ikke var velset – et barn med deres søn,*

frå fra
vidjekurv flettet kurv, der blev brugt til at bære ting i

Jørgen. Jørgens forældre ville ikke lade Marie og Jørgen gifte sig. Kirsten tog Marie og barnet til sig for at hjælpe.

25 Jørgen kom rigtignok så tit han kunne og så til hende og gav hende penge og trøstede hende. Det hjalp ikke. "Jørgen!", sagde hun tit og mange gange til ham, "Jørgen! Du må ikke komme her mere! Hvorfor skal jeg sætte splid imellem dig og dine forældre?" Men Jørgen kom alligevel; han ville ikke forlade hende på nogen måde. Sommetider sagde hun til mig: "Kirsten! sagde hun, Gud give, jeg var druknet med mine forældre! Jeg er en fremmed og en udlænding i denne syndige verden". I det samme døde naboen Stig, og han havde skillinger, og enken var både ung og snøg*; og hun friede til Jørgen. Han sagde nej. Havde det ikke været galt før, så blev det nu, forældrene klemte stærkt på ham; men han ville hverken for lidt eller meget. Det fik Marie at høre, og hun sagde til ham ikke en men mange gange: "Jørgen! tag Mahanster! Det er bedst for os alle sammen". Nej, han ville ikke. Så siger hun endelig til ham: "Hvis du ikke tager hende, så går jeg hen, hvor jeg er kommet fra". Hun mente havet. Så begyndte han at græde og løb væk som et galt menneske. Da han var borte, fortrød hun det. Jørgen kom ikke igen, og han blev borte i to dage, og i tre. Nu gik rygtet, at han ville have Mahanster. Marie tav stille, og vi holdt øje med hende, for vi frygtede. Men så kommer han en aften springende over til os og tager Marie om halsen og river barnet op af vuggen og kysser det. Meningen var: at nu havde han endelig fået lov til, at de måtte få hinanden. Da skulle I have set den stakkels Marie! Hun kunne ikke sige et eneste ord. Ja ja! Det var også den sidste glæde, de havde i verden, men den var kort. Det blev midnat, inden han kunne komme af sted. Om morgenen kommer de fra Terkils og spørger efter ham. Ja, væk var han. Vi ledte og vi ledte, langt om længe fandt Marie hans hat – netop lige på den plet her neden for os, hvor I før så hende og de andre. Kort at fortælle: neden under lå han selv, og var kvalt i kviksandet. Det havde nemlig blæst stærkt om dagen, og vandet var skyllet herind. Og der må han nu være gået fejl og kommet ud i den bløde kvagge*; og så er der ingen redning: De bliver ved at synke og synke, til de skrider helt ned under lukket låg. Marie gik straks fra forstanden og har aldrig fået den siden, får den vel heller ikke mere. Se nu er den historie ikke længere. Nu ved I, hvad det er hun går her og graver efter, og hvorfor den gamle Terkil, når det er godt vejr, sidder her og græder med de blinde øjne, han har. Ak ja! Gud trøste alle dem, som er sorgfulde!" Med disse ord rejste hun sig, slængte kurven på ryggen og

snøg køn og velskabt; især om unge piger
kvagge hægedynd, kviksand

gav mig et: "Gudsfred og farvel!" Hun steg atter ned til havet og sagde på vejen ligesom ved sig selv: "Å nej! vi finder ingen ro i denne verden, inden vi får spade og skovl på kors oven over os."

1836. Ovenstående uddrag er tilpasset nudansk retstavning. Originaltekst er hentet fra: St. St. Blicher: Marie. I: St. St. Blicher: Udvalgte Værker. Bind. 2. Gyldendal, 1982.

Spørgsmål: "Marie. En erindring fra Vesterhavet"

1. Find steder i teksten, hvor man kan se det blicherske grundtema, der opsummeres i udsagnet "Ak, hvor forandret".
2. Hvilke træk fra Romantismen kan I pege på i denne tekst? Find fx eksempler på, at menneskets drifter kan føre til skuffelse og vanvid.
3. Hvilke *realistiske* træk har teksten? I kan fx kommentere på fortællerens tanke: "Barnets ansigt er også engang glædens, uskyldighedens klare spejl; dog kommer den tid, da det fordunkles af sorgens skyer og tungsinds tåge, da det oprøres og gennemføres af lidenskabernes vilde orkaner".
4. Ordet "sand" bruges flere steder i teksten. Hvilken konkret og hvilken symbolsk betydning synes I, sandet har? Husk at dokumentere i teksten.
5. Hvordan skal den gamle kone Kirstens sidste replik forstås?
6. Genlæs novellens første afsnit. Kan denne naturbeskrivelse være et billede på novellen? Begrund svaret.

Visne blomster som symbol på melankoli? Tag (eller find) selv et billede, du synes kan vise Blichers grundtema: "Ak, hvor forandret!".

Perspektiverende: Romantisme

✓ Opgave: "En kærlighedshistorie"

I Ole Christian Madsens film "En kærlighedshistorie" (2001) skal Kira og Mads have deres ægteskab til at fungere igen, efter at Kira har været indlagt på en psykiatrisk afdeling. Hun vil gerne være en god hustru og mor, men hun har svært ved at leve op til det, der forventes af hende.

Find og se traileren til filmen. Diskuter på den baggrund følgende:

1. Hvilke konkrete udfordringer har Kira og Mads?
2. Hvordan ender kærlighedshistorien mon?
3. Hvilke romantiske idealer (fx forestillingen om den store kærlighed) og træk fra Romantismen kan I finde i traileren?

✓ Skriveøvelse

Kig tilbage på din indledende skrivning om Cecil og Esben (side 77) samt dine svar og noter fra dette kapitel. Skriv nu en redegørelse for Romantismens temaer og inddrag en analyse af en af de to tekster i kapitlet. Forestil dig, at du skriver til en ukendt læser, som går på samme klassetrin som dig. Du skal bruge faglige begreber (dem kender din læser også), men du skal formidle til en, der ikke kender så meget til Romantismen.

Romantisme-testen

✓ Hvad ved du om Romantismen?

Forklar med egne ord:

1. Hvordan står det til i Danmark i de første 30 år af 1800-tallet?
2. Hvad er karakteristisk for Biedermeier-kulturen?
3. Hvordan adskiller Romantismen sig fra Romantikken?
4. Hvad betyder det, at Romantismens litteratur har fokus på "det interessante"?

5. Hvad betyder det, hvis litteratur eller film har gotiske træk?
6. Hvem henvender H.C. Andersens eventyr sig til?
7. Hvad er særligt ved St. St. Blichers noveller?
8. Afslut de følgende sætninger:
 - a. "Hyrdinden og skorstensfejerer" handler om...
 - b. "Marie" hører til Romantismen fordi...
 - c. Grundtemaet i Blichers noveller er "Ak, hvor forandret". Dette tema træder frem...